

Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 Edition

Summary in Swedish

Samhällspolitisk översikt: sociala indikatorer, 2005 års upplaga

Översikt på svenska

Jämförelser mellan olika ekonomiers utvecklingsnivå är ofta ensidigt inriktade på den ekonomiska dimensionen genom att man undersöker de enskilda ländernas produktion (exempelvis BNP och BNP per capita). Även om tillgången till ekonomiska resurser helt klart påverkar levnadsstandard och regeringarnas förmåga att tillhandahålla offentliga tjänster, finns det också en lång rad andra indikatorer, som kan användas för att mäta samhällsutvecklingen i bredare mening och för att mäta de framsteg som de olika ländernas regeringar och sociala trygghetssystem har gjort för att förbättra livskvaliteten för så många av sina medborgare som möjligt. "Samhällspolitisk översikt" (*Society at a Glance*) är OECD:s vartannat år utgivna kompendium med sociala indikatorer, som utgör ett försök att tillgodose det växande behovet av kvantifierbara belägg för att våra samhällen blir mer eller mindre ojämlika, mer eller mindre friska och mer eller mindre sammanhållna. Det innehåller uppdateringar av några av de indikatorer som har ingått i tidigare upplagor och har utökats med nya sådana, däribland – för första gången – mätningar av subjektivt välbefinnande.

De indikatorer som inkluderats i rapporten har valts i syfte att sprida ljus över två nyckelfrågor: Hur långt har OECD-länderna kommit i termer av samhällsutveckling och i vilken utsträckning har detta varit resultatet av medvetna åtgärder inom ramen för program, antingen i statens eller i andra samhällsorgans regi. Den andra av dessa frågor är helt klart svårare att besvara än den första (även om svaren på båda frågorna försvåras på grund av begränsningar i tillgången till relevanta data). Det är relativt okomplicerat att undersöka indikatorer på de sidor av den samhällsutvecklingen som är föremål för politiska program (t.ex. arbetslöshet) och se hur de har ändrats under tidens lopp. Svårare är det att bedöma i vilken utsträckning dessa förändringar har varit resultatet av regeringspolitik. Dessutom är det också nödvändigt att ta med i beräkningen de resurser som har använts för att man skulle nå dessa mål och att diskutera om resultaten rättfärdigar de aktuella kostnaderna. Jämförelser mellan olika länder kan sprida ljus över detta. Undersökningarna kan exempelvis visa om länder, där samhällets utgifter är relativt höga, också når bättre sociala resultat. Detta ger naturligtvis ingen förklaring av varför resultaten är sämre i vissa länder än i andra och antyder än mindre någon lösning, men man kan sätta strålkastarljuset på områden där det finns utrymme för förbättringar.

För att göra det lättare för läsaren att få ett grepp om den långa raden av sociala indikatorer, har författarna till "Samhällspolitisk överblick" delat in dem i fem huvudgrupper. **Den första består av allmänna bakgrundsindikatorer för det övergripande sammanhang inom vilket samhällspolitiken verkar** (t.ex. inkomstnivåer och befolkningsstruktur). Dessa utgör normalt inte några direkta mål för samhällspolitiska program, åtminstone inte på kort eller medellång sikt, men de påverkar faktiskt den förda politikens effektivitet. Ett exempel: Andelen gamla människor av totalbefolkningen är inte ett direkt föremål för politiska program, men den har faktisk stor betydelse för hur politiken påverkar de äldres levnadsstandard och vilka kostnader som blir aktuella.

***Beaktade indikatorer:** nationalinkomst per capita, andel vårdbehövande gamla, nativitet, andel utlänningar och utlandsfödda av befolkningen, giftermåls- och skilsmässofrekvens.*

De återstående fyra kategorierna utgör breda sammanställningar av indikatorer, som valts för att återspegla samhällspolitiken huvudmål: **självförsörjningsgrad, jämlikhet, hälsa och social sammanhållning**. Var och en av dessa kategorier inbegriper två huvudtyper av indikatorer: de som kartlägger utvecklingen på olika områden, som är föremål för politiska åtgärder (arbetslöshet, fattigdomsnivåer osv.; i rapporten kallas de för indikatorer av "samhällstillstånd"), och de som visar vad samhället gör för att förverkliga dessa mål (i rapporten kallas de för indikatorer av "samhällsreaktion"). I den sistnämnda kategorin av indikatorer ingår regeringspolitikens inriktning, men även de insatser som görs av den privata sektorn och av icke-statliga erkända organisationer (NGO), t.ex. indikatorer av de privata pensionernas utveckling och av de åtgärder som vidtagits av fysiska personer och anhöriga för vården och barn och gamla. Genom att jämföra responsindikatorerna med samhällstillståndsindikatorerna får man en grov indikation på politikens effektivitet, även om det bör noteras att skillnader i använda definitioner och tillgången till data i många fall innebär att siffrorna inte är fullt jämförbara från land till land. Därtill kommer att det finns färre tillförlitliga indikatorer av samhällsreaktion än av samhällstillstånd. Detta tyder på att det finns ett behov av förbättring av insamlingen av data, som beskriver offentliga och privata åtgärder, däribland information om privata utgifter för socialtjänster och antalet enskilda personer och hushåll, som tar emot olika sociala förmåner och tjänster från arbetsgivare och icke-statliga erkända organisationer.

I många fall är indikatorerna relevanta för mer än *en* kategori. Så t.ex. är förmågan att klara sig utan assistans en indikator av social sammanhållning, självförsörjning och hälsa; på likartat sätt kan drognyttjande signalera brist på social sammanhållning, liksom dåliga hälsoförhållanden. I stället för att förteckna dessa indikatorer upprepade gånger, redovisar rapporten de indikatorer som är specifika för varje kategori och hänvisar till andra indikatorer som finns förtecknade på annat håll.

Självförsörjning: Alla sociala trygghetssystem finansieras med avgifter från förvärvsarbete personer, och i de flesta system åstadkommer man detta genom att sammankoppla rätten till sociala förmåner med tidigare, dokumenterade anställningar och/eller avgifter. Förvärvsarbete gynnar samhället i dess helhet, men ger dessutom den enskilde och hans anhöriga ekonomiska resurser, identitet, samhällsdelaktighet och social status. Arbetslöshet har naturligtvis de motsatta effekterna. Kvinnornas andel av den förvärvsarbete populationen – särskild mödrarnas – varierar kraftigt från land till land,

vilket är en återspeglning av såväl sociala skillnader som effektiviteten av de åtgärder som vidtagits för att hjälpa kvinnorna att förena förvärvsarbete med föräldraansvar. Därtill kommer att långtidsarbetslösheten fortfarande är hög i många länder, och många ungdomar ställs inför svårigheter vid övergången från skola till arbetsliv. Dessa problem är ofta koncentrerade till lågutbildade löntagare, som är mer utsatta för arbetslöshetsrisken eller hänvisade till låglönejobb i högra grad än sina bättre utbildade generationskamrater.

Samhället har traditionellt reagerat på dessa problem genom att kombinera kontantbidrag till de arbetslösa med diverse satsningar, avsedda att hjälpa arbetslösa att övervinna arbetshinder, exempelvis utbildningsprogram. Om dessa två typer av åtgärder är illa genomtänkta, kan de motverka varandra: Generösa arbetslöshetsunderstöd kan försvaga det ekonomiska incitamentet att återgå till arbetslivet, men är ofta inte tillräckligt generösa för att lyfta upp mottagarna ur fattigdomen. Dessutom kan den skattebördan som de sociala skyddsneten förutsätter negativt påverka efterfrågan på arbetskraft.

***Beaktade indikatorerna av samhällstillstånd:** sysselsättning, arbetslöshet, arbetslösa hushåll, förvärvsarbete mödrar, utbildningsnivå, pensionsålder, ungdomspassivitet.*

***Beaktade indikatorer av samhällsreaktion:** bidrag till personer utanför arbetsmarknaden, stöd som utgår i sista hand.*

Jämlikhet: Jämlikheten har många dimensioner, bl.a. villkoren för tillträde till sociala tjänster, materiella möjligheter och resultat. Svaret på frågan vad som egentligen menas med en "rättvis fördelning av resurser eller möjligheter" varierar starkt inom och mellan länderna. Det är alltså föga överraskande att det är svårt att få fram uttömmande information om alla aspekterna på jämlikhetsbegreppet, och de flesta inkluderade indikatorerna återspeglar ekonomisk ojämlikhet.

Fattigdom, begränsad tillgång till sjukvård och andra samhällstjänster samt låg läs- och skrivkunnighet och låg utbildningsnivå är nära korrelerade med varandra (och med de sysselsättningsindikatorer som omfattas av självförsörjning, här ovan). Förhållandena på arbetsmarknaden ger också anledning till oro för vissa grupper, i synnerhet för de arbetslösas barn. Därtill kommer att vissa äldregrupper (i synnerhet äldre kvinnor som aldrig haft egna pensionsgrundande inkomster) fortfarande är orimligt utsatta för fattigdomsriskerna.

Sociala trygghetssystem är det huvudinstrument med vilket de politiska beslutsfattarna har sökt komma tillrätta med detta hot mot jämlikheten. Alla OECD-länderna har tagit fram (eller håller på att ta fram) sociala trygghetssystem, som omfördelar resurserna inom samhället och försäkrar den enskilde mot diverse oförutsedda händelser. Detta skydd tar vanligen formen av offentligt finansierade socialförsäkringar, men hushållen kan även få tillträde till sociala förmåner, tillhandahållna via den privata sektorn eller via skattesystemet. I alla OECD-länderna ägnas en stor andel av dessa resurser åt att tillhandahålla inkomster efter ålderspensioneringen, och i detta avsnitt redovisas därför indikatorer av ålderspensionernas nuvarande nivå och de prognostiserade ålderspensionsinkomsterna för framtida ålderspensionärer, som kan extrapoleras på basis av nuvarande pensionsbestämmelser.

Beaktade indikatorer av samhällstillstånd: fattigdom, inkomstklyftor, barnfattigdom, äldre människors inkomster.

Beaktade indikatorer av samhällsreaktion: offentligt finansierade samhällstjänster, privat finansierade samhällstjänster, totala kostnader för samhällstjänster, nuvarande ålderspensioner, prognostiserade pensionsinkomster.

Hälsa: Det råder ett nära samband mellan samhällsförhållanden och hälsotillstånd. Faktum är att stigande levnadsstandard, beledsagad av bättre tillgång till sjukvård och fortsatt förbättrad medicinteknik, har bidragit till en signifikant förbättring av hälsotillståndet. Bristande jämlikhet med avseende på hälsotillståndet råder dock fortfarande, i det att de fattigare länderna genomgående visar upp sämre hälsostatistik. Inom de enskilda länderna är det de mest missgynnade socialgrupperna – fattiga, lågutbildade, arbetslösa – som tenderar att fara mest illa. Följden av detta är att några befolkningsgruppers hälsotillstånd kanske inte förbättras, även om hälsotillståndsindikatorerna på nationell nivå förbättras.

Mätningar av samhällsreaktionen är begränsade, men inbegriper de totala sjuk- och hälsovårdsutgifterna och andelen gamla i institutionell långvård eller med offentligt finansierad assistans i hemmet. Även här är det dock svårt att skilja ut hälsotillstånd från andra samhällsförhållanden, exempelvis arbetslöshet och låg bostadsstandard.

Beaktade indikatorer av samhällstillstånd: medellivslängd, sannolik livslängd med god hälsa, spädbarnsdödlighet.

Beaktade indikatorer av samhällsreaktion: totala vårdkostnader, långvård.

Social sammanhållning: Att samtidigt främja social sammanhållning och bekämpa social utslagning är ett centralt mål för socialpolitiken i många OECD-länder. Det finns dock ingen allmänt godtagen definition av vare sig "social sammanhållning" eller "social utslagning", vilket gör det än svårare att hitta lämpliga indikatorer. Ett tillvägagångssätt är att undersöka sådana indikatorer som mäter omfattningen av medborgarnas samhällsengagemang och hur stor tillfredsställelse de finner i sina dagliga göromål. Frekvensen av kontakter med andra människor, liksom medlemskap i grupper och föreningar, är två viktiga aspekter av detta. Subjektiva data från opinionsundersökningar är också viktiga "direkta" mätt på individens välbefinnande och på sammanhållningen i samhället i stort. Denna indikator ingår för första gången i denna upplaga av "Samhällspolitisk översikt".

Såväl självmordsfrekvens som drognyttjande och därtill knutna dödsfall är inte bara symptom på personliga tragedier, utan även på risker för social utslagning. Likaledes kan allmän förekomst tonårsföräldrar tyda på risker för social utslagning och socialt handikapp, både för tonårsmödrarna – som oftast lämnar skolan med oavslutad utbildning och därigenom hindras från att få fotfäste på arbetsmarknaden – och för deras barn.

Det är mycket svårare att hitta relevanta reaktionsindikatorer. Få politiska program är direkt inriktade på att underlätta eller avhjälpa konsekvenserna av social utslagning. Omvänt gäller att alla program, som berör andra dimensioner av samhällspolitiken (självförsörjning, jämlikhet och hälsa), även påverkar den sociala sammanhållningen.

Beaktade samhällstillståndsindikatorer: subjektivt välbefinnande, social isolering, grupptillhörighet, tonårsföräldraskap, drognyttjande och därmed sammanhängande dödsfall, självmord.

© OECD 2005

Denna översikt är inte en officiell OECD-översättning.

Mångfaldigande av översikten får ske på villkor att OECD:s upphovsrätt och titeln på originalpublikationen anges.

Mångspråkiga översikter är översatta utdrag ur OECD-publikationer som ursprungligen publicerats på engelska och på franska.

De kan beställas gratis från OECD:s nätbokhandel på adressen

www.oecd.org/bookshop/

Närmare upplysningar lämnas av OECD:s enhet *Rights and Translation*, under *Public Affairs and Communications Directorate*.

rights@oecd.org

Fax: +33 (0)1 45 24 13 91

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
F-75116 PARIS
Frankrike

Besök vår webbplats www.oecd.org/rights/

